

Милена Д. ИВАНОВИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 10. 12. 2021.
Прихваћен: 25. 02. 2022.

РЕАЛИЈЕ У ПРЕВОЂЕЊУ И НАСТАВИ СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Предмет нашег рада јесу реалије као језичке јединице које именују етноспецифичне предмете или појаве и одговарајуће концепте. На примеру српског језика представљамо класификацију реалија према неколико параметара у чијој је основи класификација С. Влахова и С. Флорина. Затим се, у складу са циљевима истраживања, кратко анализирају могућности презентовања реалија у настави страног језика с тачке гледишта наставних материјала и метода. Најзад, посебна пажња је посвећена начинима преношења реалија у преводу, међу којима као најчешће издвајамо транскрипцију, генерализацију и експликацију, указујући на особености ових поступака и зависност њиховог избора од врсте текста, књижевног жанра и процене фонских знања потенцијалног читаоца превода. Посебно разматрамо тзв. ситуативне реалије код којих је национална специфика садржана у опису ситуације а не у некој посебној лексеми.

Кључне речи: српски језик, етноспецифика, национални колорит, наставни материјали, наставне методе, текст, преводачки поступци, ситуативне реалије.

Сваки језик током свог развоја бележи особености менталитета и обичаја народа који га говори. Ове етноспецифичне особености одражене су у тзв. језичкој слици света. Током учења страног језика ми се мање или више упознајемо са том сликом, а њено познавање је за преводиоца посебно важно¹. Најочигледније је ова специфика одражена у тзв. реалијама.

Реалије (лат. *realia* „стваран”, „материјалан”) су „речи које означавају предмете, појмове или ситуације који не постоје у практичном искуству људи који говоре други језик” (Бархударов 1975: 95). Термин реалија, дакле, има

* milena.ivanovic@fil.bg.ac.rs; ivanovic.milena@gmail.com

¹ „Питање о представљању ванјезичке стварности реалијама (и другим средствима) једно је од најкомплицованијих у теорији превођења и истовремено изузетно важно за сваког књижевног преводиоца. У њему се преплиће читав низ разнородних елемената, као што су преводачки аспект лингвокултурологије, култура преводиоца, фонска знања (упознавање с одговарајућом средином, културом, епохом) читаоца превода у поређењу с примарном рецепцијом и психологијом читаоца оригинала и, напокон, много књижевнотеоријских и лингвистичких момената” (Влахов/Флорин 1980: 26).

три значења – односи се на: 1. предмете или појаве материјалне и духовне културе који одражавају начин живота и поглед на свет одређене заједнице; 2. одговарајуће културне концепте и 3. језичке јединице које означавају те предмете или појаве.

Реалије функционишу независно од парова језика и њихов састав је за сваки језик на синхронизмом плану више или мање сталан.

У савременој методици наставе страних језика учење језика неодвојиво је од изучавања културе, историје, традиције, особености свакодневног живота одговарајуће земље. Комуникативна компетенција, наиме, има не само језичку, говорну, већ и социокултурну компоненту. Стицање социокултурне компетенције од изузетног је значаја за будуће филологе и преводиоце. За разлику од курсева страних језика, где је пажња усмерена пре свега на говорну компетенцију, образовање филолога и преводилаца предвиђа комплексан приступ у коме су теоријска предавања усмерена на језичку компетенцију, а вежбе, посебно лекторске, на говорну. На филолошким факултетима уз језик се изучава и књижевност настала на том језику, а неретко постоје и посебни лингвокултуролошки курсеви. Социокултурна компонента, међутим, не би требало да буде предмет само оваквих предмета, она мора бити саставница и свих других курсева, и то од самог почетка изучавања језика.

Важну улогу у формирању управо социокултурне компетенције имају реалије у којима је дубоко одражена национална специфика. Како за учење језика, тако и за превођење, најзначајнија одлика реалија јесте та да одговарајућих појава, односно концепата, односно језичких јединица нема у другој култури и другом језику, те су оне изузетно национално обојене, имају изражен национални (поједине и територијално ужи – локални) или историјски колорит. Управо тај колорит представља додатно значење реалије, део њене конотације. Чак и када функционишу ван своје културе и свог језика (у друге културе и језике улазе најчешће кроз књижевност, а данас и медије), реалије чувају овај колорит. Тако се, рецимо, реалија *самбреро*, чије је значење познато говорницима различитих језика, по правилу идентификује са мексичком културом и шпанским говорним подручјем.

У језику коме припадају многе реалије су општепознате, широко се употребљавају. Такве реалије улазе и у лексички фонд предвиђен за усвајање при учењу страног језика, поједине још на почетном нивоу, а преводилац, поготово књижевни, мора још шире, и то активно, владати лингвокултуролошком спецификом језика са којег преводи, бити способан да овакве елементе препозна у тексту оригинала и адекватно их пренесе у тексту превода.

У најзначајније транслатологе који су се бавили реалијама у словенским језицима спадају Сергеј Влахов и Сидор Флорин, чија је монографија *Неневодимое в переводе* у целини посвећена реалијама. Под реалијама аутори подразумевају „речи које именују елементе свакодневног живота и културе, историјске епохе и друштвеног устројства, државног уређења и фолклора, тј. специфичне особености неког народа, земље, а које су стране другим народима и земљама (Влахов, Флорин 1980: VI). Њима припада и једна од детаљнијих класификација реалија. Илустроваћемо ову класификацију примерима из српског језика.

Тако се према предметном параметру разликују:

А. Географске реалије: *прераст, кошава, моравац* (ветар), укључујући ендемске врсте (*Наталијина*) *рамонда, Панчићева оморика, пузгавац* (птица), *светлица* и *црнка* (рибе).

Б. Етнографске реалије:

1. Реалије везане за свакодневни живот – храну и пиће: *боза, кабеза, клакер, ракија* – *шљивовица, дуња, кајсија, виљамовка...*; *цедевита; ђевапчићи, печење, Карађорђева шницла, мућкалица, ђувеч, пребранац; кајмак; гибаница, бурек, гужвара, зељаница, мантије, проја, пројара, ушитици; качамак, попара, цицвара; ајвар; шампита, кремпита, лења пита, ванилице, свилене бомбоне, луша, шећерна вуна; погача, колач, чесница; укључујући прехранбене производе познатих марки: Смоки, Плазма, Најлепше жеље, Јафа; услужна предузећа: кафана, механа, чарда, ђевабџиница, печењара, бурегџиница, палачинкарница, бифе; одећу и обућу: јелек, антерија, гуњ, чакшире, зубун; нануле, опанци, гумењак, капичар...; тканица; грађевине и њихови делови: чатмара, бондручара, осаћанка, собрашица, бачија (катун), брвнара, вајат, конак, чардак, појата, магаза, салаш, млекар(а), качара, пушница, племња..., доксат, дувар, кућа на лакат, кров на две/четри воде, ћерпич; намештај и посуђе: фуруна, смедеревац, софра, трножац, вериге, долап, креденац, наћве, чутура, сач, варићак, карлица, чокањ, ведрица, ђувечара; саобраћај: таљиге, каруце, чезе, фијакер, шајка итд.*

2. Реалије везане за рад и организацију рада: *пратљача, брадва, чатал, шимица, гладарица, гребен; пољопривредни комбинат* итд.

3. Реалије везане за уметност и културу: *коло, моравац, ужичко коло, глуво коло, гламочко коло, Руменка, оро, чочек; шестерац, са-са, коловођа, кец; гусле, фрула, двојнице, шаргија, тамбура; укључујући народно стваралаштво и митологију: десетерац, Равијојла, девет Југовића, Баш-Челик, немушти језик; вампир, баук, авет, беда, букавац, дрекавац, здухаћ, кара-конџула, милосница; расковник, такође обичаје и ритуале: задушнице, покладе, бабине, црвен конац, чешљанка, наконче, буклија, стари сват, барјактар, девер, поћани, муштулук, даћа, чесница, бадњак, (славски) колач, погача, пешикир; празнике: црвено слово, (крсна) слава, Материце, Оци, Детињци, Младенци, Врбица, Ивањдан, Божић, Васкрс, Сретење, Видовдан, Дан примирја у првом светском рату* итд.

4. Етнички објекти – етноними: *Горанци, Буњевци, Ашкалије, Цинцари, Власи, Шоқци, Шопи, Торлаци; Раци* и називи за друге народе, обично шаљиви или увредљиви: *Шваба, Шиптар, Жабар, Жидов, Чивут(ин), Амер, Ганци, Босанчерос*, шаљиви називи становника одређених регија или места: *Чарапани, Ђурани, Цигерани, Гребихи, Лале, Паприкари, Чивијаши, Геце, Гејаци* итд.

5. Јединице мере и новчане јединице (укључујући и разговорне): *ока, драм, кантар, товар, кварта, варићак, полић, аков, хват, десетак, кос, мотика, плуг, ланац, јутро, лакат, палац, педаљ; динар, пара, грош; банка, глава, стоја, сом, црвена, цигла* итд.

В. Друштвено-политичке реалије:

1. Реалије везане за административно и територијално уређење – административно-територијалне јединице: *општина, округ, срез, котар*; насељена места: *паланка, варош*; делови места: *махала, мала, корзо, штрафта, чаршија*; органи власти: *скупштина, општина, месна канцеларија* и сл.

2. Реалије везане за друштвено-политички живот, могу се односити на политички живот, организације, политичаре: *Црна рука, Бела рука, Млада Босна; СПС, ЛДП, напредњаци, жути; Тито, Дража, Милошевић; бугарски воз, капиларни гласови*; патриотске и друге покрете и њихове представнике: *партизани, четници, усташе, хајдуци*; социјалне појаве и покрете, њихове представнике: *партизановац (гробар), звездаш (делија, циганин), дизелаш*; различита звања, титуле, обраћања: *референт, магистар, деспот, велики жупан, вожд, сердар*; установе: *дом здравља, ПИО фонд, гимназија, десетљетка, реалка, виша школа, задужбина*; статусне симболе и знаке: *црвена звезда, петокрака, кокарда* и сл.

3. Војне реалије: *јаничари, пук, Гвоздени пук, приштапске јединице, Кобре; јатаган, буздован, топуз, кубура, кремењача, Максим, Црна стрела; шајкача, блуза, чакшире; десетар, гуштер, џомба* и сл.

Реалије као лексичке јединице једног језика могу бити своје и туђе. Своје реалије су углавном речи домаћег порекла. У српском су то, на пример, *тканица, опанак, проја, попара, уштинци, печење, подварак, качара, пушница, задушнице, чесница, расковник* итд. Међутим, то могу бити и речи које су у језик ушле у различито време и различитим путевима из других језика, али их говорници не осећају као туђице. У такве српске реалије спадају, на пример, бројни турцизми: *јелек, антерија, ајвар, кајмак, качамак, муштулук, ракија, вајат, паланка, тамбура, буклија* и сл.

Своје реалије могу бити националне реалије – именују предмете који припадају култури целог народа и у употреби су мање-више на целом говорном подручју неког језика. Већина реалија спада у националне. Локалне реалије припадају дијалекту, говору неке социјалне групе или су ограничене неком територијом и асоцирају се с њом: *приганице, квашеница, подробак, ћахија, гомбоце, ташици, штрукле, вавезњаци, хелџопита, комплет лепиња* и сл. Микрореалије обихватају мање друштвене групе или су употреби на мањој територији: реч може бити карактеристична за један град или село, чак и за породицу, на пример: *код коња, круг двојке, (београдски) Бермудски троугао, Лаза (болница), диканке* и сл. У преводилачком смислу локалне и микрореалије нису ништа изазовније од других, на њих се примењују исти преводилачки поступци. Када је у питању учење језика, националне реалије усвајају се од најнижих нивоа, а остале на вишим нивоима или уопште нису предмет наставе.

Туђе реалије у неком језику представљају позајмљенице или калкове који су ушли у лексички фонд другог или других језика, нпр. руско *спутњик, космонаут, козак* функционишу у многим европским језицима. Када туђе реалије фигурирају у лексици многих језика, иако по правилу чувају првобитни национални колорит, реч је о интернационалним реалијама: *каубој,*

самбреро, самовар. Овакве реалије углавном су већ познате онима који уче језик или читаоцу превода и обично не захтевају додатна објашњења, односно посебан поступак преношења.

Најзад, могу се издвојити и регионалне реалије – реалије заједничке неколиким земљама, не обавезно суседним, или неколиким народима. Ту спадају, на пример, многе реалије које су заједничке за народе бившег СССР-а или тзв. „совјетизми”, који су се проширили и ван СССР-а у социјалистичким земљама: *бољшевик, ударник, смотра*, а неке од њих су постале и интернационалне реалије са совјетским колоритом: *совјет, колхоз* и сл. Такође, овде бисмо могли сврстати и реалије СФРЈ: *АФЖ, звонцаре, зепа (врста ципела), Зденка (сир), вегета, вијетнамка (јакна), ђубретарац, универзалке, шангајке (патике), тарзанка (фризура), споменар, информативка (бележница), фића, стојадин, Дан младости...*

Венедикт Виноградов реалије схвата веома широко и о њима говори као о „лексици која садржи пратеће (фонске) информације”. У реалије у ширем смислу Виноградов убраја и властита имена, истичући да „у књижевном преводу она немају само функцију именовања бића или објекта, већ спадају и у оне малобројне речи чија сама форма указује на националну припадност именованог предмета. На тај начин, властита имена доприносе очувању националног колорита оригинала у преводу” (Виноградов 2001: 109). Зато он издваја и, с једне стране, ономастичке реалије: антропониме – опште (властита имена која носе националну специфику: *Благоје, Богољуб, Борка, Гордана* итд.) и индивидуалне (односе се на познате личности: *Никола Пашић, Милош Црњански, Жанка Стокић, Бајага* итд.), топониме – обичне (*Младеновац, Копаник, Палићко језеро, Велика Морава* итд.) и меморијативне (носе додатне семантичке информације, углавном о појединим историјским догађајима: *Газиместан, Мачков камен, Кадињача* и сл.), имена књижевних јунака (*Сава Савановић, Алија Ђерзелез, Аћим Катих* итд.), називе компанија (*Прогрес, Галеника, Икарбус, Пионир, Соко-Нада Штарк* и сл.), музеја (*Манакова кућа, Галерија фресака, Илијанум* итд.), позоришта (*Мадленијанум, Атеље 212, КПГТ, Дадов* итд.) двораца и палата (*Фантаст, Капетаново, Старо здање* итд.), ресторана (навешћемо неке београдске: *Три шешира, Пролеће, Знак питања, Шаран, Последња шанса...*). С друге стране, издвајају се различите асоцијативне реалије – вегетативни и анималистички симболи, симболика боја, фолклорне, историјске и књижевне алузије.

Реалије се могу срести у најразличитијим текстовима, пре свега књижевним и публицистичким, али и у стручним (зависно од врсте текста, рецимо у пословној документацији срећу се општи антропоними и топоними, називи компанија, реалије везане за административно и територијално уређење, реалије везане за друштвено-политички живот и слично). Код учења језика овакви текстови представљају важан, али не и једини наставни материјал за њихово усвајање. Текстови се углавном примењују на каснијим етапама учења страног језика, јер, колико год да их поједноставимо и адаптирамо, могућности њихове употребе на почетном нивоу веома су ограничене. Стога, осим кроз специјалне текстове, реалије треба презентовати и различи-

тим лексичким, комуникативним и граматичким вежбањима, која треба да буду конструисана тако да се реалија спонтано усваја (уз евентуална усмена објашњења наставника и довољан број понављања реалије у вежбањима различитог типа).

Избор реалија које ће бити обухваћене наставом страног језика зависи од етапе на којој се језик изучава и улоге реалије у традицији, култури и свакодневном животу народа који говори тај језик. За вежбања и текстове на почетном нивоу учења језика бирају се пре свега националне реалије које су од комуникативног значаја за свакодневне говорне ситуације у савременом тренутку, док се остале реалије уводе касније у вези са обрадом одређених тема.

Треба још истаћи да је за обраду реалија, осим вербално-текстуалних метода, у настави веома важна примена илустративно-демонстративних метода: показивање илустрација, фотографија или самих предмета, пројекције краћих документарних филмова и слично.

Говорећи о превођењу реалија С. Влахов и С. Флорин истичу да није питање може ли се или не превести реалија, већ како је превести. Као основне тешкоће у превођењу реалија они издвајају две: 1. непостојање еквивалента у језику превода због непостојања објекта означеног реалијом, односно референта и 2. потреба да се заједно с предметним значењем реалије пренесе и њен колорит, односно конотативне семе, њена национална и историјска маркираност.

Влахов и Флорин сматрају да је најбоље реалију увести у текст тако да се омогући њена потпуно природна, спонтана рецепција без примене посебних средстава њеног осмишљавања и као пример наводе превод који комбинује транскрипцију и кратко објашњење реалије неприметно уклопљено у текст (Влахов/Флорин 1980: 81).

У сваком случају, опште правило је да се реалија једног језика не може преносити реалијом другог, чак иако су им референти веома блиски. Примера оваквих погрешака у превођењу има доста. Рецимо, у неким ранијим преводима са руског језика срећемо замену руске реалије *водка* српском *ракија*.

Најчешће се при превођењу реалија примењују транскрипција, калкирање и генерализација.

Транскрипција и транслитерација примењују се онда када преводилац жели да очува национални колорит који уноси реалија. А како би текст превода био разумљив, обично се ови поступци комбинују са описним преводом, који се уклапа у сам текст или се даје преводилачки коментар ван текста. Уколико преводилац процени да ће читалац схватити значење реалије на основу контекста, транскрибовану реалију не мора објашњавати ни на који начин.

Калкирање омогућава превод реалије уз максимално тачно преношење њене семантике. Не примењује се нарочито често јер овај поступак има доста недостатака: неологизам се осећа као страни елемент у језику превода (као и транскрибована реалија), а уз то се обично губи и колорит (за разлику од транскрибоване реалије).

Експликација (преводилачка перифраза) без транскрипције примењује се тако што се у тексту превода користи објашњење (дефиниција) реалије.

Предности овог поступка су у томе што текст превода чини разумљивим читаоцу, а недостаци леже у томе што се таквим преводом губи национални колорит, а сам текст постаје дужи и оптерећен објашњењима, што може утицати на његову естетску вредност. Уколико се експликација користи у самом тексту, она треба да буде што краћа, док ако се преводилац одлучи за коментар ван текста, у њему може навести детаљније информације. На пример, *кошаву* можемо у самом тексту заменити кратким објашњењем – преводом синтагме „јак источни ветар” или у коментару можемо дати дуже објашњење, рецимо, превести (евентуално модификовану) речничку дефиницију: „источни и југоисточни вешар, обично јак и хладан, који дува у Подунављу и источној Србији”

Адаптација се у савременој пракси користи ретко јер донекле изобличава представу о другој култури. Адаптација се примењује, рецимо, код превода јединица мере типичних за страну културу или неки историјски период. Код јединица мере она се може вршити на два начина – заменом савременом јединицом општеприхваћеног метричког или неког другог система, која је позната и култури језика оригинала и култури језика превода или заменом више или мање одговарајућом јединицом која се традиционално употребљавала у култури језика превода пре увођења општеприхваћеног система. На пример, стару српску меру за дужину *аршин* (у зависности да ли је у питању тзв. дунђерски = 75,8 центиметара или, рецимо, терзијски = 65 центиметара) можемо у преводу заменити центриметрима или неком другом архаичном мерном јединицом у језику превода уз корекцију бројчане вредности (да ли ће она бити замењена тачно или приближно зависи од врсте текста).

Поступак генерализације представља замену реалије речју језика превода чији је обим значења шири: замена, на пример, речи као што је *кошава* еквивалентом речи *ветар*, речи *чатмара* еквивалентом речи *кућа*, *бећарац* – *вариво*, *кабеза*, *боза* – *тиће* и сл. Овим поступком преноси се денотативно значење реалије (мада не тачно и прецизно), али се увек губи колорит јер хипероним нема додатне конотације које по правилу прате реалију. Национални колорит се може очувати тако што се заједно с хиперонимом (или неутралним синонимом) употреби транскрибована реалија као апозиција, барем при њеном првом појављивању у тексту.

У крајњем случају преводилац користи поступак изостављања, односно не помиње у тексту превода реалију, обично у циљу прагматичке адаптације целог текста. Овај поступак примењује се само у књижевном превођењу на реалије за које преводилац сматра да су од мањег значаја за текст. Реципијент добија мање информација о одређеној култури, али то не смета основној функцији књижевног текста – поетској, коју би други начини превођења могли угрозити.

Према Влахову и Флорину преводилац бира један од поступака у зависности од врсте текста, значаја реалије у контексту, врсте саме реалије, односно њеног места у лексичким системима језика оригинала и превода, од самих језика – њихових творбених могућности, књижевне и језичке традиције и, на крају, од читаоца превода (у поређењу с читаоцем оригинала).

У научном тексту реалије су углавном термини, те су поступци као што су генерализација или изостављање неприхватљиви и пожељно је реалије преносити транскрипцијом са експликацијом – најважније је да информативна функција научног текста буде максимално очувана. У научно-популарном тексту такође се примењује транскрипција уз детаљну експликацију, што одговара едукативној функцији оваквих текстова. Исто важи и за публицистику. Што се тиче књижевног текста, избор зависи од жанра и намене дела – у прозним делима када је реч о описима, ауторском говору могу се примењивати сви наведени поступци, али у управном говору, дијалозима предност треба давати генерализацији и транскрипцији. То важи и за драмски текст, у коме, будући да је намењен за сценско извођење, давање коментара ван текста апсолутно није прихватљиво. При превођењу дечје књижевности треба избегавати транскрипцију и предност давати генерализацији или адаптацији.

Избор зависи и од тога у којој мери је на реалију усмерена пажња аутора, односно читаоца а у којој мери је она само пратећи детаљ. Транскрипцију по правили примењујемо када је и у оригиналу реалија на неки начин истакнута, има важну улогу у тексту. Уколико је реалија тек успутан детаљ, боље је одабрати други начин превођења. Такође треба водити рачуна да текст превода не буде претрпан транскрибованим или калкираним реалијама: читалац оригинала њихово присуство обично не запажа, док у преводу на овај начин пренете реалије „одскачу” и привлаче пажњу.

Најзад, уколико читалац не разуме транскрибоване реалије у тексту превода, комуникативни циљ превода није постигнут, а ако су реалије пренете другим средствима и изгубљен је колорит, ефекат је такође негативан. Бирајући начин преношења реалије, треба водити рачуна, дакле, о потенцијалном реципијенту, односно о томе у којој су му мери одговарајуће речи и концепти познати. Ако преводилац претпостави да је реалија непозната будућем читаоцу, процењује да ли на њено значење указује контекст; ако не указује, размишља на који начин треба осмислити проблематичну реалију. Познајући стварност представљену у оригиналу, способан да је посматра очима читаоца оригинала, с једне стране, а с друге, познајући свог читаоца, имајући представу како ће он реаговати на једну или другу реалију (или средства употребљена у преводу за њено преношење), преводилац мора стално одржавати равнотежу између њих и свако одступање мора компензовати свим доступним средствима (Влахов, Флорин 1980: 103).

Поједини транслатолози издвајају и тзв. ситуативне реалије, о којима говоримо када су у тексту представљене особености понашања, веровања, обичаја, навика неког народа, али лингвистичка специфика није изражена неком посебном лексемом, већ се садржи у опису ситуације: *Живадинка је тог јутра (...) испратила главу породице на скуп подршке актуелној власти и како ред доликује просула је воду за њим при одласку*². Уколико читаоцу у преводу не бисмо на адекватан начин пренели да се у Србији верује да просипање воде за неким ко је пошао на неки важан задатак доноси срећу, он

² Пример са интернета.

не би потпуно разумео ситуацију. Овде ћемо најчешће употребити поступке додавања или експликације ван текста – рецимо, у наведеном примеру, довољно је уметнути у текст непосредно испред или иза ситуативне релаије превод синтагме „за срећу”.

У обичаје и веровања који се могу срести у тексту као ситуативне реалије спадају и знакови, знамења и празновирице. У Србији се, на пример, детету честита рођендан вучењем за уши. Верује се да вас неко помиње ако штуцате и да ћете престати са штуцањем чим погодите ко. Ако вас сврби десни длан, даћете новац, а леви – добићете. Кад неко нешто каже па одмах после тога кине, то је истина. Обично се и каже: „Истина (је)!”, а уколико читалац превода није упознат са овом празновирицом, дослован превод реплике или превод без одговарајућег објашњења, изгледаће му, у најмању руку, чудно.

Типичан пример ситуативних реалија су и гестови, који могу имати и другачије значење или се не користе у култури језика превода. Рецимо, за већину народа климање главом значи потврдан одговор, а за Бугаре – одричан. На различите начине се, на пример, људи поздрављају: Енглези – климањем главе, Французи пољупцем, Јапанци клањањем, многи – стиском руке. У Србији је уобичајено љубљење три пута, што може збунити многе странце.

Постоје сујеверја заједничка многим народима (црна мачка, детелина са четири листа, устати на леву ногу...). Међутим, слична правила и празновирице, обичаји могу имати разликито значење у различитим културама. Рецимо, ако Руса сврби нос (*нос чешется*), то значи да је време да попије, а за Србе је то знак да ће се наљутити или посвађати, чак добити батине. Зато, осим обавезног преношења ситуативне реалије на основу њеног потпуног познавања, уколико постоје разлике или одређен обичај, веровање не постоје у култури превода, преводилац мора применити и поступак експликације, и то најчешће у виду преводилачког коментара.

У суштини, сматра С. Алексејева, ситуативне реалије не представљају нарочит преводилачки проблем и не захтевају специјална средства преношења. Задатак преводиоца јесте да их препозна, да схвати њихово значење и, по потреби, објасни га у коментару (Алексејева 2004: 173–174).

ЛИТЕРАТУРА

- Алексејева 2004:** И. С. Алексејева, *Введение в переводоведение: учеб. пособие для студентов филол. и лингвист. фак. вузов*, Москва: Academia; Санкт-Петербург: Филол. фак. СПбГУ.
- Бархударов 1975:** Л. С. Бархударов, *Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода*, Москва: Международные отношения.
- Виноградов 2001:** В. С. Виноградов, *Введение в переводоведение: (общие и лексические вопросы)*, Москва: Издательство Института общего среднего образования РАО.
- Влахов/Флорин 1980:** С. Влахов, С. Флорин, *Непереводимое в переводе*, Москва: Международные отношения.

Милена Д. Иванович

РЕАЛИИ В ПЕРЕВОДЕ И ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Резюме

Предметом нашей статьи являются реалии как языковые единицы, номинирующие этноспецифические предметы или явления и соответствующие им концепты. На примере сербского языка представлена классификация реалий по нескольким параметрам, в основе которой лежит классификация С. Влахова и С. Флорина. Затем, в соответствии с задачами исследования, кратко анализируются возможности представления реалий в обучении иностранному языку с точки зрения учебных материалов и методики преподавания. Особое внимание уделяется способам передачи реалий в переводе, среди которых как наиболее распространенные можно выделить транскрипцию, генерализацию и экспликацию. Указываем на особенности этих процедур и зависимость их выбора от типа текста, литературного жанра и оценки фоновых знаний потенциальных читателей перевода. Отдельно рассматриваем так называемые ситуативные реалии, в которых национальная специфика содержится не в специальной лексеме, а в описании ситуации.

Ключевые слова: сербский язык, этноспецифика, национальный колорит, учебные материалы, методика преподавания, текст, приемы перевода, ситуативные реалии